

بررسی تأثیر عوامل آموزشی بر افت تحصیلی دانشجویان

دانشگاه یزد در سالهای ۷۷-۱۳۶۷

اکبر زارع شاه‌آبادی

عضو هیأت علمی علوم اجتماعی دانشگاه یزد

واژگان کلیدی: دانشجویان، افت تحصیلی، مشروطی، انصرافی، اخراجی، سهمیه کنکور، عوامل آموزشی

چکیده

با توجه به توسعه کمی دانشگاه‌ها در سالهای اخیر و عدم توجه کافی به کیفیت و استانداردهای آموزشی، هم‌اکنون افت تحصیلی در دانشگاه‌ها به‌عنوان یک معضل اساسی مطرح است و پیش‌بینی می‌گردد در آینده نیز این معضل تشدید گردد. هر ساله بخشی از منابع و استعداد های بالقوه انسانی و اقتصادی جامعه در دانشگاه‌ها با عناوین اخراج، ترک تحصیل و انصراف، مردودی در دروس و مشروطی ضایع می‌گردد و علاوه بر آن آثار و پیامدهای ناگواری نیز در حیات فردی، خانوادگی افراد بر جای می‌گذارد و نابسامانی‌های اجتماعی فراوانی را نیز به‌وجود می‌آورد.

در این مقاله فقط تأثیر عوامل آموزشی بر افت تحصیل مورد بررسی قرار می‌گیرد. جامعه آماری این تحقیق کل دانشجویان دانشگاه یزد هستند که در سال تحصیلی ۷۷، ۵۵۰۰ نفر بوده‌اند. تعداد ۳۲۰ نفر از آنها به‌عنوان حجم نمونه به روش تصادفی ساده برگزیده شده‌اند و اطلاعات جمع‌آوری شده با کمک نرم‌افزار SPSS در قالب جداول فراوانی، نمودارها و آزمونهای آماری توصیف و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

مقدمه

حق تعلیم و تربیت یکی از مهمترین حقوق اساسی هر انسانی است و فراهم آوردن امکانات آموزش و پرورش همگانی برای شکوفایی ابعاد معنوی و مادی انسانها و تأمین حقوق همه انسانهای یک جامعه ضروری است. علاوه بر این با امکانات آموزش و پرورش عمومی و مطلوب می‌توان منابع انسانی جامعه را توسعه و تکامل بخشید، سلامت و بهداشت افراد جامعه را تأمین نمود، فرهنگ جامعه را غنی ساخت، ثبات سیاسی و همبستگی اجتماعی را فراهم آورد و نیروی انسانی مورد نیاز رشد اقتصادی را پرورش داد. اما نظام آموزشی نیز مانند هر نهاد دیگری می‌تواند به علت کمبودها و کاستی‌ها و یا عوامل دیگری دچار سوء کارکرد شود به طوری که نتواند بخشی از اهداف خود را بدرستی به انجام رساند و سرمایه و مواد اولیه‌ای را که در اختیار آن قرار داده شده، تلف نماید و نتیجه مطلوب و مورد انتظار را به بار نیاورد. در این صورت است که می‌توانیم اصطلاح افت تحصیلی را به کار ببریم. هم‌اکنون افت تحصیلی در دانشگاهها و مراکز آموزشی به صورت کمی و کیفی وجود دارد. صورت کیفی افت تحصیلی به یادگیری ناقص و ضعف علمی و بینشی دانش‌آموخته نظام آموزشی اشاره دارد که قادر نیست انتظارات جامعه و سازمانهای اجتماعی را از خود به‌عنوان یک فرد تحصیل کرده برآورده سازد. صورت کمی افت تحصیلی که موضوع این تحقیق است به صورتهای اخراج، ترک تحصیلی و انصراف و مشروطی جلوه‌گر می‌شود که این امر آثار و پیامدهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی برای فرد و نظام آموزشی و جامعه دارد. این پژوهش با طرح این سؤالات که چرا با وجود علاقه زیاد به تحصیل، بعضی از دانشجویان پس از ورود به دانشگاه از تحصیل منصرف و یا اخراج می‌شوند؟ چرا بعضی دیگر به نتایج مطلوب نمی‌رسند و مشروط می‌گردند؟ و با هدف بررسی خصوصیات اقتصادی - اجتماعی افراد دارای افت تحصیلی و همچنین زمینه‌های تحصیلی و آموزشی آنها، به منظور شناخت این مسأله و بررسی علل و عوامل مؤثر بر افت تحصیلی برای جلوگیری یا کاهش افت تحصیلی انجام شده است. در این مقاله سعی می‌شود تا درباره تأثیر عوامل آموزشی شامل پایه تحصیلی فرد، معدل دیپلم، سابقه تجدیدی و مردودی در دبیرستان، سهمیه کنکور، محل اخذ دیپلم (شهر یا روستا) و ارزیابی دانشجویان از سطح امکانات آموزشی

مؤسسه، سطح دانش و معلومات و توانایی اساتید بر روی افت تحصیلی دانشجویان مورد بحث و بررسی قرار گیرد.

اهداف تحقیق

- ۱- شناخت خصوصیات فردی، اجتماعی و اقتصادی افراد دارای افت تحصیلی
- ۲- شناخت زمینه‌های تحصیلی و آموزشی فرد که بر افت تحصیلی مؤثر است.
- ۳- شناخت عوامل آموزشی مربوط به دانشگاه که در افت تحصیلی افراد مؤثر است.

فرضیات تحقیق

- ۱- بین معدل دیپلم و معدل دوره دانشگاه رابطه مستقیمی وجود دارد.
- ۲- بین سهمیه قبولی در کنکور و افت تحصیلی در دانشگاه رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- ۳- بین سابقه تجدیدی و مردودی در دوره دبیرستان و افت تحصیلی در دانشگاه رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- ۴- بین ارزیابی دانشجو از سطح امکانات و تجهیزات دانشگاه و افت تحصیلی دانشجویان رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- ۵- بین ارزیابی دانشجو از سطح معلومات اساتید و افت تحصیلی دانشجویان رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- ۶- بین ارزیابی دانشجو از روش تدریس اساتید و توانایی آنها در فهم مطالب درسی و افت تحصیلی دانشجویان رابطه معنی‌داری وجود دارد.

سوابق تجربی و نظری تحقیق

جنسیت، یک متغیر مرتبط با افت تحصیلی است. به نظر می‌رسد که مردان نسبت به زنان به نسبت بالاتری تحصیلات دبیرستان را به اتمام می‌رسانند. نکته‌ای که باید در نظر داشت این است که از آنهایی که افت دارند، نسبت بیشتری در زنان تمایل به انصراف

دولطلبانه دارند تا اخراج از تحصیل ثابت شده که در بسیاری از دانشجویان، عملکرد کلاسی مهمترین عامل پیش‌بینی ماندن در دانشگاه است.

همچنین تحقیقات زیادی بر این نکته تأکید دارند که افت تحصیلی ارتباطی بسیار قوی و نزدیک با ویژگیهای خانوادگی دانش‌آموز دارد. به عبارت کلی‌تر وضعیت اجتماعی - اقتصادی خانواده رابطه معکوسی با افت تحصیلی دارد.

دانش‌آموزانی که در خانواده‌هایی زندگی می‌کنند که از سطوح پایین وضعیت اجتماعی - اقتصادی برخوردارند، نسبت به دانش‌آموزانی که متعلق به خانواده‌هایی با وضعیت اجتماعی و اقتصادی بالا هستند، افت تحصیلی بیشتری را نشان می‌دهند، حتی زمانی که عامل هوش نیز کنترل شده باشد. (سول و شان، ۱۹۶۷: ۲۳-۱ و ۴۰)

علاوه بر آن، نوع مؤسسه تقریباً با کیفیت آن همبستگی دارد، عجیب نیست که کیفیت مؤسسه نیز بر حضور و باقی ماندن دانش‌آموزان در آموزشگاه تأثیر داشته باشد. در تحقیقی برای ایالت (ویسکانسین)) دریافتند که مؤسسات با کیفیت بالاتر، نسبت به مؤسسات با کیفیت پایین‌تر، فارغ‌التحصیل بیشتری دارند. آنها با تمرکز بر اجرای ویژه کیفیت دانشکده دریافتند که مؤسساتی با درآمد سرانه بیشتر برای هر دانش‌آموز، دارای دانش‌آموزان با پیشرفت بیشتری هستند. از آنجا که عملکرد و افت تحصیلی مستقیماً در ارتباطند، می‌توان حدس زد که ویژگیهای مؤسسه‌ای با میزان متفاوت از افت تحصیلی مربوطند. با وجود این مسأله کیفیت مؤسسه پیچیده‌تر از آن است که از مقایسه‌های ساده بین مؤسسات با کیفیت متفاوت انتظار می‌رود. مقایسه‌های ساده گرایش به سرپوش گذاشتن بر این واقعیت دارند که تعاملی مهم بین کیفیت مؤسسه، ترکیب دانش‌آموزان و عملکرد فردی و بنابراین پایداری در مؤسسه وجود دارد.

همچنین عدم توجه به نیازها و استعدادهای افراد و تفاوت‌های فردی آنان، در این زمینه و عدم استفاده از روشهای مطلوب تدریس و یادگیری، علاقه و انگیزه آنان را برای آموختن از بین می‌برد و این عدم علاقه بازتاب نامطلوبی بر نتایج کار دارد و میزان افت تحصیلی را افزایش می‌دهد. این بی‌علاقگی به تحصیل در میان تعداد زیادی از دانش‌آموزان مشاهده می‌شود که اثر نامساعدی بر پیشرفت تحصیلی آنان بر جای می‌گذارد. اما این نتیجه

نامطلوب برای دانش‌آموزان محرومی که از زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی نامساعد به مدرسه می‌آیند، به مراتب زیادتر است. (امین فر، ۱۳۶۷: ۱۴)

امروزه در دانشگاه‌ها به جای استفاده از تمام استعدادها و هدایت توانایی‌های بالقوه دانشجویان برای تحقیق و تفحص، جستجو، مشاهده، تجربه و آزمایش، تجزیه و تحلیل امور و قضاوت و داوری درباره پدیده‌ها و یا تعبیر و تفسیر آنها که می‌تواند تمام استعدادهای دانشجویان را پرورش دهد، تنها به روش حفظی و بیان لفظی مطالب اکتفا می‌شود. در این زمینه ((پیاژه)) دانشمند معروف سوئیسی می‌گوید:

استفاده منحصر به فردی که آموزش و پرورش مرسوم قدیمی از نطق و زبان می‌نماید تا دانش‌آموز را تحت تأثیر قرار دهد، متضمن این معنی است که کودک مفاهیمی ذهنی خود را عیناً مانند ما بزرگسالان می‌سازد و بدین ترتیب، مفاهیم ذهن معلم و شاگرد یک به یک متناظر است. همین واقعیت غم‌انگیز در آموزش و پرورش مرسوم قدیمی، یعنی افراط در استفاده از نطق و بیان و سیل مفاهیم کاذبی که به الفاظ بدون معنی واقعی قلاب شده است، به قدر کافی نشان‌دهنده دشواری روش فوق و مبین یکی از دلایل اصلی واکنش ((مدارس فعال)) در برابر ((مدارس مرسوم قدیمی)) که بر ((آموزش فعل‌پذیر)) تکیه دارند، است. درک این واکنش و اعتراض آسان است زیرا مفاهیم خاص بزرگسالان که در زبان روشفکرانه به صورت علایم اختصاری درآمده و از سوی اهل نطق و خطابه و بحث به کار می‌رود، در حکم ابزارهایی هستند در خدمت ذهن که اساساً برای تنظیم اطلاعات به دست آمده و در تسهیل مبادله و انتقال افکار میان افراد (بزرگسالان) سودمند است و حال آن‌که در نزد کودک، هوش عملی بر هوش شناختی تفوق و جستجو بر دانش ساخته و پرداخته تقدم دارد. (پیاژه، ۱۳۶۰: ۱۳۴)

عدم تغییر اساسی در روشهای تدریس و یادگیری، مخصوصاً در کشورهای جهان سوم، وابسته به کمبود امکانات آموزشی از قبیل: مواد آموزشی، وسایل آزمایشگاهی و کارگاهی، کتابخانه‌ها و تأسیسات و تجهیزات دیگر نیز هست که به این مجموعه بید فقدان یا کمبود معلمان و نیروهای انسانی شایسته و کارآمد را نیز افزود که یکی از عوامل اصلی افت تحصیلی است.

ناکافی بودن تربیت معلمان و اساتید از نظر کمی و کیفی و یا عدم تناسب تربیت آنان با نیازهای آموزشی و پرورشی دانش‌آموزان و دانشجویان، اغلب به‌عنوان یکی از عوامل اصلی عدم کارایی نظام آموزشی و افت تحصیلی به‌شمار می‌آید.

کمبود معلم مخصوصاً در کشورهای در حال توسعه یکی از دلایل شلوغی کلاسها و عدم توجه مناسب به پرورش و شکوفایی استعدادها و دانش‌آموزان است که این امر باعث مردودی و یا ترک تحصیل آنها می‌گردد و یکی از عوامل افت تحصیلی است. این کمبود معلم وقتی با عدم کفایت و نامناسب بودن تربیت معلمان موجود در نظر گرفته شود، نقش این عامل بر افت تحصیلی بارزتر می‌گردد. (امین‌فرد، ۱۳۶۲: ۱۵)

روش تحقیق

روش این تحقیق پیمایشی است که در آن پس از تهیه طرح تحقیق، پرسشنامه‌ای بر اساس اهداف و فرضیات تحقیق تهیه شده و به دانشجویان اخراجی و انصرافی و مشروطی جهت پاسخ دادن ارائه گردیده است.

دانشجویان مشروطی از طریق لیستی که از اداره کل آموزش دانشگاه گرفته شد، شناسایی شدند و افرادی که به‌عنوان نمونه برگزیده شده بودند، حضوراً به پرسشنامه پاسخ داده‌اند.

دانشجویان مشروطی از طریق لیستی که از اداره کل آموزش دانشگاه گرفته شد، شناسایی شدند و افرادی که به‌عنوان نمونه برگزیده شده بودند، حضوراً به پرسشنامه پاسخ داده‌اند.

برای دانشجویان اخراجی و انصرافی به علت این که در زمان تحقیق در دانشگاه حضور ندارند با استخراج آدرس پستی آنها از پرونده تحصیلیشان، پرسشنامه از طریق پست ارسال شده است و برای تسهیل در دادن پاسخ، پاکتهای مهمور که هزینه پستی آنها نیز پرداخته شده و آدرس دانشگاه نوشته شده بود به همراه پرسشنامه‌ها ارسال شد، تا پاسخگویان براحتی بتوانند و یا تشویق شوند تا به پرسشنامه‌ها پاسخ دهند. ضمناً برای سنجش روایی پرسشنامه از روش دو نیمه‌سازی استفاده شده که در ابتدای تحقیق بر روی ۶۰ نفر از یک نمونه اتفاقی انجام گرفته است.

پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها، نتایج استخراج و به کامپیوتر داده شد و با استفاده از نرم‌افزار آماری برای علوم اجتماعی (SPSS) با تهیهٔ جداول، نمودارها و آزمونهای آماری به توصیف و تجزیه و تحلیل اطلاعات پرداخته شد.

جامعه آماری و حجم نمونه

دانشگاه یزد از بهمن‌ماه ۱۳۶۷ فعالیت آموزشی خود را آغاز نموده و در سال ۱۳۷۷ حدود ۵۵۰۰ نفر دانشجو داشته است. جامعه آماری مورد مطالعه ما در این تحقیق دانشجویان اخراجی، انصرافی و ترک تحصیل و مشروطی این دانشگاه است که مطابق آمار اداره کل آموزش دانشگاه تا پایان سال تحصیلی ۷۷-۱۳۷۶ تعداد ۱۲۷ نفر اخراجی و ۴۸۵ نفر انصرافی و ترک تحصیل بوده‌اند. مجموع دانشجویان اخراجی و انصرافی ۶۱۲ نفر بوده است که برای همه به جز چندی نفری که آدرس آنها مشخص نبود، پرسشنامه ارسال شد. از این میان ۱۴۲ نفر به پرسشنامه‌ها پاسخ و آنها را ارسال داشته بودند.

همچنین تا پایان سال تحصیلی ۷۷-۱۳۶۷ تعداد دانشجویان مشروطی در حال تحصیل در دانشگاه ۱۹۶۵ نفر بوده که لیست اسامی آنها از آموزش دانشگاه اخذ و با استفاده از فرمول
$$n = \frac{Nt^2 pq}{Nd^2 + t^2 pq}$$
 حجم نمونه ۱۹۷ نفر تعیین گردید که بیش از ۱۰ درصد از دانشجویان مشروطی در حال تحصیل هستند.

$$N=1965 \quad t=1.96 \quad p=0.35 \quad q=0.65 \quad d=0.004$$

$$n = \frac{1965 \times (1.96)^2 \times 0.35 \times 0.65}{1965 \times (0.004)^2 + (1.96)^2 \times 0.35 \times 0.65} = \frac{1717.34}{8.734} = 196.63 \quad n \cong 197$$

سپس با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده که معتبرترین روش نمونه‌گیری در تحقیق است، کل جامعه آماری کدگذاری شد و افراد نمونه از طریق جدول تصادفی برگزیده شدند و پرسشنامه جهت تکمیل به آنان داده شد و پس از پاسخ جمع‌آوری گردید. در مجموع با احتساب دانشجویان انصرافی، اخراجی و مشروطی، حجم نمونه این

تحقیق ۳۲۰ نفر است. (لازم به یادآوری است که تعداد ۱۹ پرسشنامه به علت نقص از نمونه حذف گردیده‌اند.)

نجزیه و تحلیل اطلاعات

الف- توصیف ویژگیهای جامعه آماری

۷۷/۱ درصد از پاسخگویان مرد و ۲۲/۹ درصد زن هستند. نسبت دانشجویان دختر در بین انصرافی‌ها بیشتر است. به عبارت دیگر چنین به نظر می‌رسد که دانشجویان دختر بیشتر ترجیح می‌دهند که خود انصراف دهند تا اخراج شوند. علاوه بر این بسیاری از دختران به علت مخالفت خانواده توسط دیگران مثل پدر و مادر، شوهر و یا برادر بزرگتر مجبور به ترک تحصیل می‌شوند.

- نسبت دانشجویان بالای ۲۵ سال در بین دانشجویان مشروطی حدود ۲۵ درصد ولی در بین دانشجویان انصرافی و اخراجی به ترتیب ۴۵ و ۶۵ درصد است. این نسبت‌ها نشان می‌دهد که دانشجویان انصرافی و اخراجی در مقایسه با مشروطی‌ها مسن‌ترند.

- ۲۵ درصد افراد دارای افت تحصیلی روستایی و ۷۵ درصد افراد ساکن مناطق شهری بوده‌اند. در بین دانشجویان روستایی نسبت انصرافی و اخراجی بیشتر از مشروطی است.

- ۲۸ درصد پاسخگویان ساکن شهر یزد، ۳۲/۹ درصد ساکن سایر نقاط استان یزد، ۲۲ درصد ساکن شهرهای بزرگ تهران، اصفهان و شیراز و ۱۷/۱ درصد ساکن سایر شهرهای ایران هستند.

۱- ۷۶/۱ درصد پاسخگویان مجرد و ۲۳/۹ درصد متأهل هستند. نسبت دانشجویان متأهل در بین دانشجویان اخراجی از سایر دانشجویان بالاتر است، زیرا در حدود ۴۰/۷ درصد دانشجویان اخراجی متأهل هستند در حالی که نسبت متأهلین در بین دانشجویان مشروطی و انصرافی به ترتیب ۲۱/۳ و ۱۸/۷ درصد است.

- نسبت شاغلین در بین دانشجویان مشروطی و انصرافی یکسان است اما این نسبت در بین دانشجویان اخراجی در مقایسه با مشروطی‌ها و انصرافی‌ها افزایش می‌یابد و در حدود ۵۰ درصد دانشجویان اخراجی شاغل بوده‌اند.

- ۲۳/۶ درصد از افراد دارای اکت تحصیلی، پدرشان بیسواد است، در حالی که کمتر از ۱۰ درصد این افراد پدرشان دارای تحصیلات دانشگاهی است و حدود ۳۷ درصد پاسخگویان دارای مادر بیسواد است و ۱ درصد مادران دارای تحصیلات دانشگاهی هستند.

- نسبت خانواده‌های دارای درآمد ماهیانه بالاتر از ۷۰۰۰۰ تومان در بین دانشجویان مشروطی ۲۲/۸ درصد است در حالی که این نسبت در بین انصرافی‌ها و اخراجی‌ها به ترتیب ۱۴/۹ و ۱۱/۵ درصد است. همچنین نسبت خانواده‌های درآمد کمتر از ۳۰۰۰۰ تومان در بین دانشجویان مشروطی ۲۵ درصد است که این نسبت در بین دانشجویان انصرافی و اخراجی به ترتیب ۴۸/۶ و ۵۳/۸ درصد است.

- متوسط بعد خانوار در بین دانشجویان دارای اکت تحصیلی ۸/۴ نفر بوده است که با توجه به متوسط بعد خانوار حدود ۵ نفر در سطح ملی، بسیار زیاد است.

- حدود ۱۵ درصد دانشجویان دارای اکت تحصیلی یکی از والدین آنها یا هر دوی آنها فوت یا متارکه کرده‌اند. این نسبت در بین دانشجویان انصرافی و اخراجی از مشروطی بیشتر است. این نسبت برای دانشجویان مشروطی، انصرافی و اخراجی به ترتیب ۱۳/۱، ۱۷/۳ و ۱۶/۷ درصد بوده است.

- ۴۳/۱ درصد افراد دارای دیپلم ریاضی فیزیک، ۸/۶ درصد دیپلم هنرستان، ۱۶/۵ درصد دیپلم علوم تجربی، ۳۰ درصد دیپلم علوم انسانی و ۱/۸ درصد داری سایر انواع دیپلم‌ها بوده‌اند. در بین رشته‌های ریاضی فیزیک و علوم تجربی با رشته‌های هنرستان و علوم انسانی در نوع اکت تحصیلی تفاوتی مشاهده می‌شود بدین معنی که در بین دیپلمه‌های ریاضی فیزیک و علوم تجربی افراد مشروطی در مقایسه با انصرافی و اخراجی بیشتر است در حالی که در بین دیپلمه‌های هنرستان و علوم انسانی درصد افراد انصرافی و اخراجی از درصد افراد مشروطی بوده است.

- ۳۵/۴ درصد پاسخگویان در رشته علوم انسانی، ۳۲/۶ درصد در رشته‌های علوم پایه، ۲۸ درصد در رشته‌های فنی و مهندسی، ۳/۱ درصد در رشته‌های منابع طبیعی و حدود ۱ درصد در رشته‌های هنر و معماری در دانشگاه یزد مشغول به تحصیل بوده‌اند.

- در بین دانشجویان روزانه کمترین درصد افت تحصیلی مربوط به انصراف از تحصیل است در حالی که در بین دانشجویان شانه بیشترین درصد افت تحصیلی مربوط به انصراف از تحصیل است.

- ۷۳/۷ درصد دانشجویان دارای افت تحصیلی اظهار داشتند که خودشان انتخاب رشته نموده‌اند. ۲/۴ درصد والدین، ۱۰/۴ درصد قوام، ۶/۴ درصد خواهر یا برادر بزرگتر و ۷ درصد سایر افراد برای آنها انتخاب رشته نموده‌اند.

- ۱۱/۷ درصد افراد دارای معدل دیپلم ۱۷ و بالاتر، ۲۵/۸ درصد دارای معدل دیپلم ۱۷-۱۵، ۵۰/۱۵، ۵-۱۲ درصد دارای معدل دیپلم ۱۲-۱۲ و ۱۲ درصد دارای معدل دیپلم ۱۲-۱۰ بوده‌اند.

- ۶۸/۴ درصد از پاسخگویان از رشته تحصیلی خود احساس رضایت و ۳۱/۶ درصد احساس عدم رضایت داشتند که این افراد علت عدم رضایت از رشته تحصیلی خود را ۳۱/۷ درصد عدم علاقه به رشته تحصیلی، ۲۸/۳ درصد نداشتن بازار کار، ۱۸/۶ درصد مواد و محتوای درسی نامطلوب و ۲۱/۴ درصد سایر علل دانسته‌اند.

- محیط نامناسب، فقر خانواده و ضعف پایه تحصیلی به ترتیب سه عامل مهم در افت تحصیلی افراد بوده است که بیش از ۶۰ درصد افراد این عوامل را از علل افت تحصیلی شان ذکر کرده‌اند.

- ۶۱/۳ درصد خودشان را، ۱۲/۳ درصد اساتید را، ۱۰/۹ درصد سایر افراد، ۵/۳ درصد دوستان، ۴/۶ درصد والدین، ۳ درصد کارمندان دانشگاه، ۱/۷ درصد اقوام و ۱ درصد دانشجویان دیگر را مسبب اصلی افت تحصیلی خود می‌دانند.

- ۲۴/۲ درصد دانشجویان ترک تحصیل کرده و اخراجی بیکار، ۸/۶ درصد به خدمت وظیفه عمومی، ۱۰/۹ درصد دارای شغل آزاد، ۳۱/۳ درصد کارمند و ۲۵ درصد دانشجویی دانشگاه‌های دیگر هستند.

- نسبت بازگشت به تحصیل در بین دانشجویان انصرافی ۳۱/۱ درصد بوده در حالی که این نسبت در بین دانشجویان اخراجی ۱۶/۷ درصد بوده است.

-۳/۳۲ درصد افراد پس از ترک تحصیل از وضع خود احساس رضایت و ۷/۶۷ احساس عدم رضایت نموده‌اند. همچنین ۴۷ درصد افراد ابراز تمایل به بازگشت به دانشگاه و ۲۶ درصد افراد عدم تمایل به بازگشت به دانشگاه را اعلام نموده‌اند.

ب- تجزیه و تحلیل اطلاعات

همان‌گونه که قبلاً گفته شد اطلاعاتی که از طریق پرسشنامه جمع‌آوری شده است به وسیله برنامه SPSS پردازش و با استفاده از جداول دو بعدی و آزمون کیدو (X^2) ضریب همبستگی و... روابط بین متغیرها مورد بررسی قرار می‌گیرد. همچنین سطح کمی و کیفی متغیرها در نظر گرفته شده و برای هر کدام آزمونی متناسب اعمال شده است. در مواردی برای اطمینان از واقعی بودن رابطه، بعضی از متغیرها نیز کنترل شده‌اند. با توجه به موضوع این مقاله، عوامل فوق در دو الگوی جداگانه ارائه و بررسی می‌شود.

الگوی اول: عوامل آموزشی مربوط به دانشجویان

متغیرهای مستقل در این الگو عبارتند از: معدل دیپلم، سابقه تجدید و مردودی در دبیرستان، سهمیه کنکور و محل اخذ دیپلم (شهر- روستا) و متغیر وابسته، معدل در دانشگاه یا وضعیت تحصیلی (تعداد ترمهای مشروطی، اخراجی، و انصرافی)^۱. در پرسشنامه، معدل دیپلم و معدل کل در دانشگاه سؤال شده و سپس ضریب همبستگی بین معدل دیپلم و معدل کل در دانشگاه محاسبه شده است که نتیجه این آزمون به این شرح است:

$$r = 0.307 \quad p = 0.000$$

ضریب همبستگی ۰/۳۰۷ بوده است که از نظر آماری نیز صد درصد معنی‌دار است. ضریب همبستگی فوق نشان می‌دهد اولاً بین معدل دیپلم در قبل از ورود به دانشگاه و معدل در دوره دانشگاه همبستگی تقریباً قوی وجود دارد. ثانیاً این همبستگی مثبت و

۱- بین وضعیت تحصیلی و معدل (در سطح ترتیبی) آزمون معنی‌داری کاری اسکور (X^2) انجام شد دو سنجه از نظر آماری با سطح خطای نزدیک صفر معنی‌دار است. این آزمون اعتبار (Validity) سنجه را مورد تأیید قرار می‌دهد.

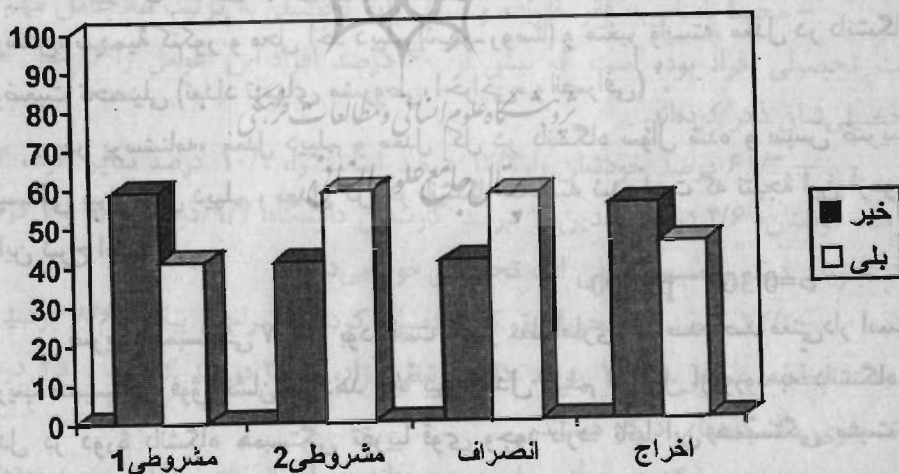
برعکس. همچنین وضعیت تحصیلی و نیز سابقه تجدیدی ی مردودی در دوره دبیرستان سؤال شده است و رابطه آن با وضعیت تحصیلی دانشجو (مشروطی، انصرافی و اخراجی) در جدول زیر به نمایش گذاشته شده است.

جدول شماره ۱- توزیع پاسخگویان بر حسب تجدیدی در دوره دبیرستان

وضعیت	مشروطی ۱		مشروطی ۲		انصراف		اخراج		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
تجدید در دبیرستان										
خیر	۹۱	۵۹/۱	۱۴	۴۱/۲	۲۹	۴۱/۴	۲۹	۵۴/۲	۱۶۳	۵۲/۴
بلی	۶۳	۴۰/۹	۲۰	۵۸/۸	۴۱	۵۸/۶	۲۴	۴۵/۳	۱۴۸	۴۷/۶
جمع	۱۵۴	۱۰۰	۳۴	۱۰۰	۷۰	۱۰۰	۵۳	۱۰۰	۳۱۱	۱۰۰

* مشروطی ۱: منظور کسانی است که بین ۱ تا ۳ ترم سابقه مشروطی دارند.

** مشروطی ۲: منظور کسانی است که بیش از ۳ ترم سابقه مشروطی دارند.

نمودار شماره ۱- توزیع درصد پاسخگویان بر حسب تجدیدی در دوره دبیرستان

جدول فوق نشان می‌دهد که ۴۷/۶ درصد از پاسخگویان اظهار داشته‌اند که حداقل یک بار در دوره دبیرستان تجدید آورده‌اند و ۵۲/۴ درصد در دوره دبیرستان اصلاً تجدید نشده‌اند. نسبت افرادی که در دوره دبیرستان حداقل یک بار تجدید شده‌اند در بین دانشجویان مشروطی ۴۴/۱ درصد و در بین دانشجویان انصرافی ۵۸/۶ درصد و در بین اخراجی‌ها ۴۵/۳ درصد بوده است.

رابطه بین وضعیت تحصیلی در دوره دانشگاه و سابقه تجدیدی در دبیرستان توسط آزمون X^2 (کیدو) مورد بررسی قرار گرفت و نتایج این آزمون به شرح زیر بوده است.

$$x^2 = 7.9 \quad d.f = 3 \quad p = 0.04 \quad \tau_b = 0.088$$

با توجه به نتایج فوق بین سابقه تجدیدی در دبیرستان و افت تحصیلی در دانشگاه از نظر آماری رابطه معنی‌داری وجود دارد. همچنین بین سابقه مردودی در دبیرستان و وضعیت تحصیلی در دانشگاه نیز آزمون X^2 به عمل آمده که نتایج آن به شرح زیر است:

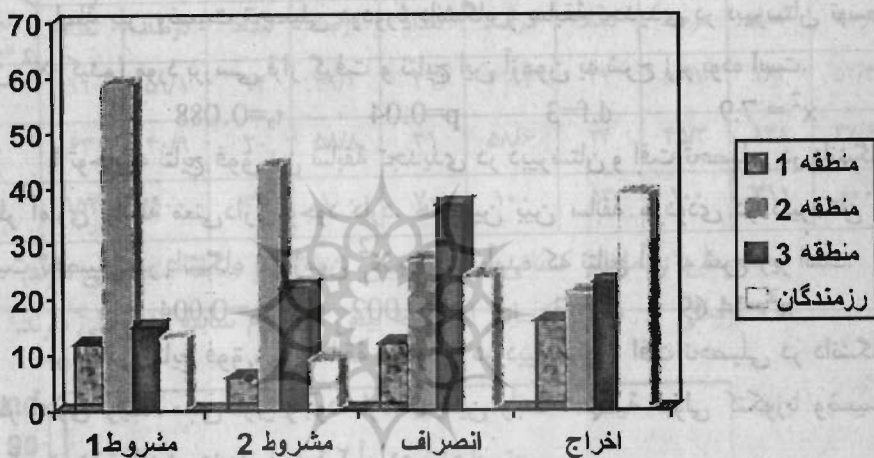
$$x^2 = 14.69 \quad d.f = 3 \quad p = 0.002 \quad \tau_b = 0.004$$

بر اساس نتایج فوق، بین سابقه مردودی در دبیرستان و افت تحصیلی در دانشگاه از نظر آماری رابطه معنی‌داری وجود دارد. همچنین رابطه سهمیه قبولی کنکور با وضعیت تحصیلی در دانشگاه در جدول شماره ۲ آورده شده است.

جدول شماره ۲- توزیع پاسخگویان بر حسب سهمیه پذیرفته شده در کنکور سراسری

وضعیت	مشروطی ۱		مشروطی ۲		انصراف		اخراج		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
سهمیه کنکور										
منطقه ۱	۱۹	۱۲/۲	۲	۶/۳	۸	۱۱/۵	۸	۱۵/۷	۳۷	۱۲/۱
منطقه ۲	۹۱	۵۹/۱	۱۴	۴۳/۷	۱۹	۲۷/۱	۱۱	۲۱/۶	۱۳۵	۴۴
منطقه ۳	۲۴	۱۵/۶	۷	۲۱/۹	۲۶	۳۷/۱	۱۲	۲۳/۵	۶۹	۲۲/۴
رزمندگان	۲۰	۱۳	۹	۲۸/۱	۱۷	۲۴/۳	۲۰	۳۹/۲	۶۶	۲۱/۵
جمع	۱۵۴	۱۰۰	۳۲	۱۰۰	۷۰	۱۰۰	۵۱	۱۰۰	۳۰۷	۱۰۰

طبق جدول بالا، ۱۲/۱ درصد پاسخگویان سهمیه منطقه ۱، ۴۴ درصد سهمیه منطقه ۲، ۲۲/۴ درصد سهمیه منطقه ۳ و ۲۱/۵ درصد سهمیه رزمندگان هستند. در نمودار شماره ۲ توزیع دانشجویان دارای افت تحصیلی در سهمیه‌های مختلف به نمایش درآمده است.

نمودار شماره ۲- توزیع پاسخگویان بر حسب سهمیه پذیرفته شده در کنکور سراسری

همان گونه که مشاهده می‌گردد در بین اخراجی‌ها، سهمیه رزمندگان با ۳۹/۲ درصد بیشترین مقدار را دارد و به عبارت دیگر حدود ۴۰ درصد کسانی که از دانشگاه اخراج و ۲۵ درصد کسانی که انصراف می‌دهند از سهمیه رزمندگان هستند.

نسبت اخراجی و انصرافی در سهمیه منطقه یک به ترتیب ۱۵/۷ و ۱۱/۵ درصد و در سهمیه منطقه ۲، ۲۱/۶ و ۲۷/۱ درصد و در سهمیه منطقه ۳، ۲۳/۵ و ۳۷/۱ درصد است. همچنین بین سهمیه قبولی در کنکور و وضعیت تحصیلی پس از قبولی در دانشگاه، آزمون کیدو به عمل آمد که نتایج آن به این شرح است:

$$\chi^2=43.34$$

$$d.f=9$$

$$p=0$$

$$\tau_b=0.23$$

این داده‌ها نشان می‌دهند که رابطه بین سهمیه قبولی و افت تحصیلی از نظر آماری صد درصد معنی‌دار است. همچنین ضریب همبستگی کندال b این همبستگی را تقریباً قوی و مثبت می‌داند یعنی هر چه سهمیه قبولی دانشجویان از منطقه یک به طرف منطقه ۲ و ۳ و رزمندگان سیر می‌کند، افت تحصیلی آنان بیشتر می‌شود.

بین محل اخذ دیپلم (شهر - روستا) نیز با وضعیت تحصیلی دانشجویان آزمون X^2 (کیدو) به عمل آمد ولی این آزمون از نظر آماری معنی‌دار نیست. به عبارت دیگر بین کسانی که در شهر یا روستا دیپلم گرفته‌اند و وارد دانشگاه شده‌اند از نظر تحصیلی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. همچنین بین اولویت قبولی در رشته فعلی به‌عنوان شاخص علاقه‌مندی به رشته تحصیلی و معدل دانشجویان همبستگی محاسبه گردید. نتیجه این محاسبه به شرح زیر است:

$$p=0.01$$

$$r=-0.17$$

است:

این ضریب همبستگی در سطح خطای ۰/۰۱ معنی‌دار است و میزان همبستگی تقریباً قوی ولی منفی و معکوس است که بیانگر وجود رابطه بین اولویت انتخابی رشته قبولی و پیشرفت تحصیلی است به این معنی که هر چه فرد علاقه بیشتری به این رشته دارد و آن‌را در اولویت پایین‌تر (جلوتر و زودتر) برگزیده است، دارای معدل تحصیلی بالاتر و در نتیجه افت تحصیلی کمتری بوده است و بالعکس هر چه دانشجویان این رشته را در اولویت‌های بعدی (بالاتر) قرار داده و پذیرفته شده دارای معدل کمتر یعنی افت تحصیلی بیشتری است.

الگوی دوم: عوامل آموزشی مربوط به دانشگاه

در این الگو، ارزیابی دانشجویان از ((سطح دانش و معلومات اساتید))، ((روش تدریس و توانایی آنها در فهم مطالب درسی)) و ((سطح امکانات و تجهیزات آموزشی در رشته تحصیلی)) متغیرهای مستقل و وضعیت تحصیلی دانشجویان به‌عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده است.

الف- سطح دانش و معلومات اساتید از نظر دانشجویان

جدول شماره ۳ ارزیابی دانشجویان دزرای افت تحصیلی را از سطح دانش و معلومات اساتید نشان می‌دهد:

جدول شماره ۳: توزیع پاسخگویان بر حسب ارزیابی آنها از سطح دانش و معلومات اساتید

وضعیت سطح دانش و معلومات اساتید	مشروطی ۱		مشروطی ۲		انصراف		اخراج		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
زیاد	۴۶	۲۸/۴	۴	۱۱/۱	۲۹	۴۵/۳	۱۸	۴۲/۸	۹۷	۳۱/۹
متوسط	۹۴	۵۸	۲۰	۵۵/۶	۲۹	۴۵/۳	۱۶	۳۸/۱	۱۵۹	۵۲/۲
کم	۲۲	۱۳/۶	۱۲	۳۳/۳	۶	۹/۴	۸	۱۹/۱	۴۸	۱۵/۸
جمع	۱۶۲	۱۰۰	۳۶	۱۰۰	۶۴	۱۰۰	۴۲	۱۰۰	۳۰۴	۱۰۰

مطابق جدول فوق، ۳۱/۹ درصد دانشجویان سطح دانش و معلومات اساتید را زیاد، ۵۲/۲ درصد متوسط و ۱۵/۸ درصد کم ارزیابی نموده‌اند. نظر دانشجویان اخراجی و انصرافی نسبت به معلومات اساتید مثبت‌تر بوده است زیرا ۴۵/۳ درصد از دانشجویان اخراجی و ۴۲/۹ درصد دانشجویان انصرافی سطح دانش و معلومات اساتید را زیاد ارزیابی نموده‌اند. در حالی که این نسبت برای دانشجویان مشروطی ۲۸/۴ درصد بوده است. در نمودار شماره ۳ توزیع پاسخگویان بر حسب ارزیابی دانشجویان با توجه به وضعیت تحصیلی داده شده است.

نمودار شماره ۳: توزیع درصد پاس‌خوگویان بر حسب ارزیابی آنها از سطح دانش و معلومات اساتید و وضعیت تحصیلی

همچنین بین ارزیابی دانشجویان از سطح دانش و معلومات اساتید و وضعیت تحصیلی آنها در قالب جدول چند بعدی (جدول شماره ۳) آزمون X^2 (کای اسکور) به عمل آمد. نتایج این آزمون به شرح زیر است:

$$x^2=23.46 \quad d.f=6 \quad p=0.0006 \quad \tau_b=0.071$$

بر اساس این نتایج، X^2 (کیدو) محاسبه شده در سطح 0.0006 معنی‌دار است و از نظر آماری رابطه بین ارزیابی سطح دانش و معلومات اساتید وضعیت تحصیلی دانشجویان معنی‌دار است. ضریب همبستگی کندال b که شدت و جهت رابطه فوق را نشان می‌دهد، -0.071 است که بیانگر همبستگی ضعیف و معکوس است یعنی هر چه از طرف اخراجی‌ها به سوی مشروطی‌ها می‌رویم، نظر آنها درباره سطح دانش و معلومات اساتید بدتر بوده است و بالعکس.

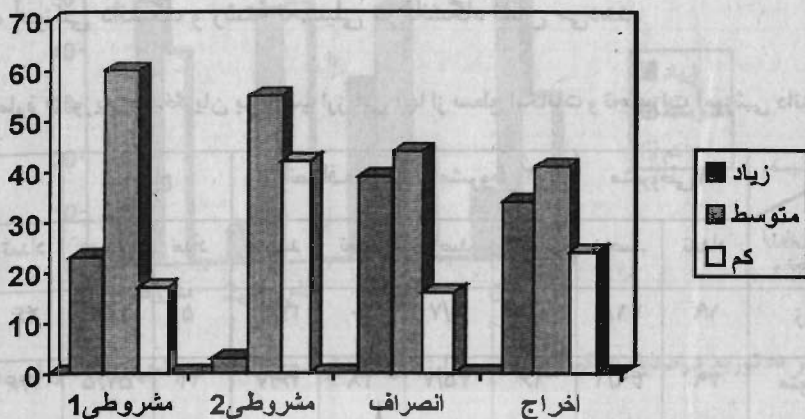
ب- روش تدریس و توانایی اساتید در فهم مطالب درسی

جدول شماره ۴ ارزیابی دانشجویان دارای افت تحصیلی را از توانایی اساتید در فهم مطالب درسی و روش تدریس آنها نشان می‌دهد.

بر اساس این جدول ۲۵/۳ درصد پاسخگویان توانایی اساتید در فهم مطالب را زیاد، ۵۳/۷ درصد متوسط و ۲۱ درصد کم توصیف نموده‌اند. در این مورد نظر انصرافی‌ها در مورد توانایی اساتید در فهم مطالب درسی مثبت‌تر از دانشجویان اخراجی و مشروطی بوده است زیرا ۳۹/۳ درصد دانشجویان انصرافی توانایی اساتید را زیاد ارزیابی نمودند در حالی که این نسبت برای دانشجویان اخراجی و مشروطی ۳۴/۱ و ۱۹/۲ درصد بوده است. همچنین نظر دانشجویان مشروطی و اخراجی نسبت به توانایی اساتید در فهم مطالب درسی در مقایسه با سایر دانشجویان منفی‌تر بوده است. زیرا ۲۴/۴ درصد دانشجویان اخراجی و ۲۱/۷ درصد دانشجویان مشروطی توانایی اساتید را کم ارزیابی نموده اما در مورد دانشجویان انصرافی این نسبت ۱۶/۴ درصد بوده است. در نمودار شماره ۴ توزیع پاسخگویان با توجه به وضعیت تحصیلی آورده شده است.

جدول شماره ۴: توزیع پاسخگویان بر حسب ارزیابی آنها از روش تدریس و توانایی اساتید در فهم مطالب درسی

وضعیت روش تدریس و توانایی اساتید	مشروطی ۱		مشروطی ۲		انصراف		اخراج		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
زیاد	۳۷	۲۲/۸	۱	۲/۸	۲۴	۳۹/۳	۱۴	۲۴/۱	۷۶	۲۵/۳
متوسط	۹۷	۵۹/۹	۲۰	۵۵/۵	۲۷	۴۴/۳	۱۷	۴۱/۵	۱۶۱	۵۳/۷
کم	۲۸	۱۷/۳	۱۵	۴۱/۷	۱۰	۱۶/۴	۱۰	۲۴/۴	۶۲	۲۱
جمع	۱۶۲	۱۰۰	۳۶	۱۰۰	۶۱	۱۰۰	۴۱	۱۰۰	۳۰۰	۱۰۰

نمودار ۴: توزیع درصد پاسخگویان بر حسب ارزیابی آنها از روش تدریس و توانایی اساتید در فهم مطالب درسی

بین ارزیابی دانشجویان از روش تدریس و توانایی اساتید در فهم مطالب درسی و وضعیت تحصیلی آنها مطابق جدول چند بعدی (جدول شماره ۴) آزمون χ^2 (کیدو) به عمل آمد. نتایج این آزمون به این شرح است:

$$\chi^2=26.17 \quad d.f=6 \quad p=0.00021 \quad \tau_b = -0.032$$

با توجه به این نتایج، χ^2 (کیدو) محاسبه شده در سطح خطای ۰/۰۰۰۲۱ معنی دار است و از نظر آماری رابطه بین ارزیابی روش تدریس استاد و توانایی او در فهم مطالب درسی با وضعیت تحصیلی دانشجویان معنی دار است. ضریب همبستگی کندال b که شدت و جهت رابطه فوق را نشان می دهد ۰/۰۳۲- که بیانگر همبستگی ضعیف اما معکوس است. یعنی هر چه از طرف اخراجی ها به سوی مشروطی ها می رویم نظر دانشجویان نسبت به روش تدریس و توانایی اساتید در فهم مطالب درسی منفی تر بوده است و بالعکس.

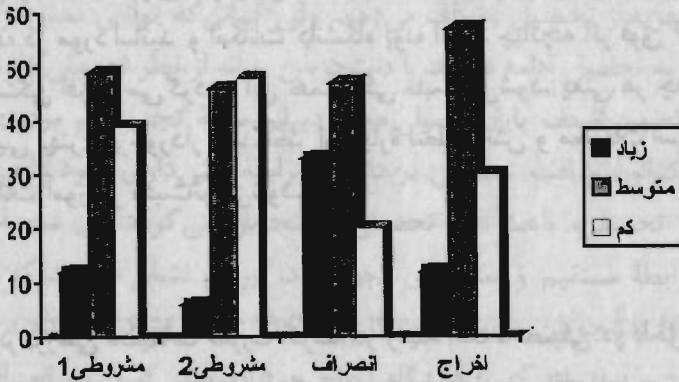
ج- سطح امکانات و تجهیزات آموزشی دانشکده و رشته تحصیلی در دانشگاه

جدول شماره ۵ ارزیابی دانشجویان دارای فست تحصیلی را از سطح امکانات و تجهیزات آموزشی دانشکده و رشته تحصیلی در دانشگاه نشان می‌دهد.

جدول شماره ۵: توزیع پاسخگویان بر حسب ارزیابی آنها از سطح امکانات و تجهیزات آموزشی دانشگاه

وضعیت	مشروطی ۱		مشروطی ۲		انصراف		اخراج		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
ارزیابی مکانات و تجهیزات زیاد	۱۹	۱۱/۸	۲	۵/۷	۲۰	۳۳/۳	۵	۱۲/۵	۴۶	۱۵/۵
متوسط	۷۹	۴۹/۱	۱۶	۴۵/۷	۲۸	۴۶/۷	۲۳	۵۷/۵	۱۴۶	۴۹/۳
کم	۶۲	۳۹/۱	۱۷	۴۸/۶	۱۲	۲۰	۱۲	۳۰	۱۰۴	۳۵/۱
جمع	۱۶۱	۱۰۰	۳۵	۱۰۰	۶۰	۱۰۰	۴۰	۱۰۰	۲۹۶	۱۰۰

با توجه به جدول فوق، ۱۵/۵ درصد دانشجویان امکانات و تجهیزات موجود در دانشگاه را زیاد، ۴۹/۳ متوسط و ۳۵/۱ کم ارزیابی نموده‌اند. حدود ۸۸/۲ درصد دانشجویان مشروطی، امکانات آموزش دانشگاه را متوسط و کم دانسته‌اند در حالی که این نسبت در بین دانشجویان انصرافی و اخراجی ۶۶/۷ و ۸۷/۵ درصد است که نشان می‌دهد نظر دانشجویان مشروطی نسبت به انصرافی و اخراجی منفی‌تر است. نمودار ۵ توزیع پاسخگویان با توجه به وضعیت تحصیلی نشان داده شده است.

نمودار 5: توزیع درصد پاسخگویان بر حسب ارزیابی آنها از سطح امکانات و تجهیزات آموزشی دانشگاه

بین ارزیابی دانشجویان از سطح امکانات و تجهیزات آموزشی دانشگاه و وضعیت تحصیلی دانشجویان آزمون معنی دار χ^2 به عمل آمد که نتایج آن به این شرح است.

$$\chi^2 = 23.54 \quad d.f = 6 \quad p = 0.0063 \quad \tau_b = -0.12$$

که χ^2 (کیدو) محاسبه شده در χ^2 سطح خطای 0.0063 معنی دار است و از نظر آماری رابطه بین وضعیت تحصیلی دانشجو و ارزیابی او از سطح امکانات و تجهیزات آموزشی معنی دار است. ضریب همبستگی کندال b ، -0.12 است که بیانگر رابطه تقریباً ضعیف ولی معکوس بین این دو متغیر است یعنی هر چه از طرف اخراجی‌ها به سوی مشروطی‌ها می‌رویم نظر دانشجویان نسبت به سطح امکانات و تجهیزات آموزشی دانشگاه منفی‌تر می‌شود و بالعکس.

همان‌گونه که در سه جدول و آزمون گذشته ملاحظه شد رابطه بین نظر دانشجویان و افت تحصیلی آنها از نظر آماری معنی دار است اما این رابطه تقریباً ضعیف و معکوس بود. علت ضعیف بودن همبستگی و منفی بودن آن سوگیری دانشجویان مشروطی به مقرر دانستن اساتید و دانشگاه در افت تحصیلی خود و همچنین سوگیری دانشجویان اخراجی و

انصرافی ناشی از محافظه‌کاری (برای بازگشت به دانشگاه)^۱ و پذیرفتن تمامی قصورها و عدم ابراز عقیده در مورد اساتید و امکانات دانشگاه بوده است. چنانچه اثر فوق کنترل گردد بر شدت همبستگی افزوده می‌گردد و این همبستگی مثبت می‌شود. یعنی هر چه دانشجو از وضعیت تحصیلی بهتری برخوردار باشد، نظر او دربارهٔ سطح دانش و معلومات اساتید و روش تدریس و امکانات آموزشی مثبت‌تر می‌شود.

نتیجه‌گیری

۱- در بررسی تحقیقات صورت گرفته در زمینهٔ افت تحصیلی در داخل و خارج به وجود رابطه بین افت تحصیلی و بسیاری از متغیرهای اجتماعی - اقتصادی و ... مثل سن، جنس، وضع تأهل، وضع اشتغال، وضعیت اقتصادی و فقر خانواده، نوع روابط خانوادگی، سابقه تحصیلی قبلی، شغل و تحصیلات پدر و مادر، بعد خانوار، امکانات آموزشی مؤسسه، روش تدریس و سطح علمی اساتید و معلمان و احساس خوشایندی و عدم خوشایندی از رشتهٔ تحصیلی اشاره شده است که در این تحقیق بعضی از آنها تأیید و بعضی از روابط بین متغیرها تأیید نگردیده است.

۲- بومی و غیر بومی بودن با افت تحصیلی رابطهٔ معنی‌داری دارد و دانشجویان غیربومی دارای افت تحصیلی بیشتری هستند اما وقتی که معدل دیپلم (ضعف پایهٔ تحصیلی) کنترل می‌گردد این رابطه در مورد دانشجویان بومی معنی‌دار نیست ولی در مورد دانشجویان غیربومی معنی‌دار است. این امر نشان می‌دهد که دانشجویان غیربومی از پایهٔ تحصیلی ضعیفتری در مقایسه با دانشجویان بومی برخوردارند.

۳- بین دوره (شبهانه یا روزانه) و وضعیت تحصیلی از نظر آماری رابطهٔ معنی‌داری مشاهده نشد اگرچه در این مورد وضعیت انصرافی را باید استثنا نمود زیرا ۷۵ درصد دانشجویان نصرافی شبهانه هستند و بیشتر آنها در ابتدای تحصیل به علت عدم توانایی

۱- یادآوری می‌شود به منظور تسویق دانشجویان اخراجی و انصرافی به پاسخ دادن به پرسشنامه از طریق پست، از آنها خواسته شد، بود که چنانچه تمایل به بازگشت به تحصیل دارند، تقاضای خود را همراه پرسشنامه ارسال دارند. این امر ممکن است در عدم انعکاس نظر واقعی آنها در مورد عوامل آموزشی مربوط به دانشگاه مؤثر باشد.

پرداخت شهریه از تحصیل انصراف می‌دهند. ولی کسانی که توانایی نسبی پرداخت هزینه را داشته‌اند و به تحصیل ادامه داده‌اند، با دانشجویان روزانه از نظر تحصیلی تفاوتی ندارند.

۴- بین ضعف پایه تحصیلی (معدل دیپلم، سابقه تجدیدی و مردودی در دبیرستان و سهمیه کنکور) با افت تحصیلی در دانشگاه رابطه معنی‌داری وجود دارد. به عبارت دیگر ضعف پایه تحصیلی، باعث افت تحصیلی دانشجویان می‌گردد. بین سهمیه کنکور و افت تحصیلی رابطه مستقیم و معنی‌داری وجود دارد. بررسی نشان می‌دهد که بالاترین درصد اخراجی‌ها را دانشجویان سهمیه رزمندگان با $39/2$ درصد تشکیل می‌دهند. به عبارت دیگر حدود 40 درصد کسانی که از دانشگاه اخراج و 25 درصد کسانی که انصراف می‌دهند، از سهمیه رزمندگان هستند.

۵- بین اولویت انتخابی رشته تحصیلی و معدل در دوره دانشگاه ضریب همبستگی تقریباً قوی ولی معکوس وجود دارد. به عبارت دیگر هر چه علاقه‌مندی دانشجو به رشته تحصیلی بیشتر بوده و آن‌را در اولویت پایین‌تری انتخاب نموده و قبول شده باشد، در دوره دانشگاه دارای معدل بالاتری است و بالعکس.

۶- بین نظر دانشجویان از سطح دانش و معلومات اساتید و روش تدریس آنها و همچنین سطح امکانات و تجهیزات آموزشی دانشگاه و افت تحصیلی، رابطه معنی‌داری وجود دارد. در این مورد، نظر دانشجویان انصرافی و اخراجی در موارد فوق مثبت‌تر از دانشجویان مشروطی است.

پیشنهادها

۱- یکی از عوامل مهم و مؤثر در افت تحصیلی دانشجویان ضعف بنیه علمی آنها قبل از ورود به دانشگاه است. برای اصلاح این امر یا حداقل کاهش آن دو راه حل پیشنهاد می‌گردد:

الف- شرط نامنویسی در کنکور سراسری، داشتن دیپلم یا مدرک پیش‌دانشگاهی با معدل حداقل 12 باشد و این امکان برای کسانی که معدل کمتر از آن دارند، وجود داشته باشد که مجدداً بتوانند دیپلم با معدل بالاتر را از طریق نامنویسی مجدد در دبیرستان اخذ

نمایند. این مسأله باعث می‌شود کسانی که بنیۀ علمی ضعیفتری دارند با مرور مجدد دروس، به تقویت بنیۀ علمی خود بپردازند.

ب- کسانی که دارای افت تحصیلی بودند در کنکور سراسری از دروس اصلی آن رشته نمره صفر گرفته بودند^۱ برای جلوگیری از چنین امری پیشنهاد می‌شود که برای قبولی در هر رشته، برای درس اصلی آن (حداقل ۴ درس) حد نصاب کسب حداقل ۲۰ درصد نمره در این دروس در کنکور سراسری الزامی گردد.

ج- مشکل دیگر دیپلم‌های هنرستان و دیپلم‌هایی با عناوین خاص این است که مواد درسی دوره هنرستانی و یا دبیرستانی آن با هیچ یک از گروه‌های آزمایشی موجود هماهنگی ندارد.^۲ در این مورد یا مواد درسی دوره هنرستان یا دبیرستان تغییر یابد یا گروه آزمایشی مخصوصی برای آنها همراه با رشته‌های متناسب با دروس دوره دبیرستان در نظر گرفته شود. (مثلاً قرار دادن دیپلم‌های هنرستانی با ریاضی فیزیک در یک گروه و سپس در دوره دانشگاه در یک رشته با توجه به مواد دوره هنرستان مناسب نیست).

۲- همانگونه که در کنکور سراسری سالهای قبل به منظور تشویق افراد به انتخاب رشته‌های بومی، امتیازاتی برای انتخاب‌کنندگان در نظر گرفته می‌شد، لازم است این امر با تشویق بیشتر ادامه یابد اما در این باره پیشنهاد می‌شود: تعریف افراد بومی به گونه‌ای تغییر یابد به طوری که سه درجه از بومی بودن با توجه به مسافت از دانشگاه تشخیص داده شود. بومی درجه اول: کسانی که مسافت بین محل سکونت آنها تا دانشگاه کمتر از ۸۰ کیلومتر باشد.

بومی درجه دوم: کسانی که مسافت بین محل سکونت آنها تا دانشگاه بین ۸۰ تا ۲۰۰ کیلومتر باشد.

بومی درجه سوم: کسانی که مسافت بین محل سکونت آنها تا دانشگاه بین ۲۰۰ تا ۵۰۰ کیلومتر باشد.

۳- ((سطح دانش و معلومات اساتید)) و ((توانایی آنها در تفهیم مطالب درسی و داشتن فن معلمی)) از عوامل مؤثر بر افت تحصیلی است. در این مورد پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد:

الف - توجه به سطح علمی و توانایی‌های اساتید به‌هنگام جذب آنها و توجه به تخصص آنها در هنگام جذب در گروهها و واگذاری دروس متناسب با رشتهٔ تحصیلی.

ب - تجهیز اساتید موجود به امکانات رفاهی و مساعی لازم در جهت رفع مشکلات اداری آنها به‌طوری که اساتید فرصت کافی برای مطالعه و تحقیق پیرامون مسایل علمی روز را داشته باشند.

ج - ایجاد جاذبه‌های رفاهی برای جذب اساتید مجرب و باکیفیت. در دو مورد اخیر دانشگاه می‌تواند وضعیت رفاهی اعضای هیئت علمی در سه دانشگاه همجوار مثل دانشگاه سیستان و بلوچستان، دانشگاه کرمان و دانشگاه اصفهان را بررسی و میانگین امکانات ارائه شده در این سه دانشگاه را برای اعضای خود فراهم نماید.

د - تلاش در جهت تسهیل امکان ادامه تحصیل مربیان و سرمایه‌گذاری لازم در این مورد جهت بهبود هرم هیئت علمی دانشگاه از مربی به استادیاری.

ه - ایجاد کارگاه‌های آموزشی برای بهینه‌سازی دانش اساتید.

۴- بر اساس یافته‌های این تحقیق، سطح امکانات و تجهیزات آموزشی هر رشتهٔ تحصیلی با افت تحصیلی دانشجویان دارای رابطهٔ معنی‌داری است، امروزه کاربرد تکنولوژی آموزشی و وسایل کمک آموزشی از امور متداول و مؤکد برنامه‌ریزان آموزشی است. در این مورد پیشنهاد می‌گردد در یک برنامهٔ ضربتی نیازهای تمام گروه‌های آموزشی خواسته شود و نسبت به رفع آنها اقدام مقتضی به‌عمل آید. همچنین ایجاد کارگاه‌های عملی، آزمایشگاهها، کتابخانه تخصصی، موزه و نمایشگاه‌های موقتی و دائمی در دستور کار قرار گیرد و برگزاری سمینارها و سفرهای علمی به شکل مطلوبی تسهیل شوند. بنای یک آمفی‌تاتر در سایت اصلی دانشگاه برای چنین اموری ضروری است.

۵- گنجاندن دروسی در محتوای دروس دورهٔ دبیرستان و یا برگزاری جلسات سخنرانی و یا مشاوره در دبیرستان به منظور آشنایی دانش‌آموزان با شرایط اجتماعی و

اقتصادی کشور و اشباع بازار اشتغال فارغ‌التحصیلان و القای این نکته که به دانشگاه فقط به عنوان یک فرآیند پیشرفت شغلی نگاه نشود بلکه آموزش عالی را فرآیند کسب علم برای علم بدانند و از این جهت به تحصیلات دانشگاهی علاقه‌مند شوند.

تعریف مفاهیم

۱- **دانشجو:** به کسی اطلاق می‌شود که از طریق کنکور سراسری پذیرفته و به دانشگاه معرفی و ثبت‌نام شده باشد/ دفترچه کنکور سراسری شماره (۱، ۱۳۷۷: ۱)

۲- **افت تحصیلی (Wastage):** افت تحصیلی به دو بخش تقسیم می‌شود:

الف- افت تحصیلی از نظر کیفی.

ب- افت تحصیلی از نظر کمی.

الف- **افت تحصیلی از نظر کیفی:** عبارت است از نارسایی در راه رسیدن به هدفهای تعیین شده و یا عدم تحقق بخشی از این هدفها.

ب- **افت تحصیلی از نظر کمی:** از دیدگاه جهانی، افت عارت است از وضعیت‌های تجدیدی، مردودی و عدم امکان استفاده از امکانات آموزشی، و از نظر مسوولان نظام آموزشی، افت تحصیلی عبارت است از وضعیتی که محصل یا دانشجو: مردود و یا مشروط، یک سال دیگر پایه تحصیلی خود را تکرار و یا درسی را مجدداً انتخاب نماید. در تحقیق حاضر، افت تحصیلی عبارت است از سه وضعیت، مشروطی، انصراف و ترک تحصیل؛ اخراج.

الف- **مشروطی:** در هر نیمسال به دانشجویی که میانگین نمرات او در آن نیمسال کمتر از ۱۲ باشد، مشروط گفته می‌شود و وی حق ندارد در نیمسال بعدی بیش از ۱۴ واحد اخذ نماید در این مورد ماده ۲۵ و ۲۶ آیین‌نامه آموزشی به شرح زیر است.

ماده ۲۵- میانگین نمرات دانشجو در هیچ نیمسالی نباید کمتر از ۱۲ باشد در غیر این صورت نامنویسی دانشجو در نیمسال بعد به صورت مشروط خواهد بود.

ماده ۲۶- دانشجویی که به صورت مشروط نامنویسی می‌کند حق انتخاب بیش از ۱۴ واحد درسی در آن نیمسال را ندارد. (آیین‌نامه آموزشی ۱۳۶۹: ۱۳)

ب- ترک تحصیل یا انصراف: دانشجوی ترک تحصیل یا انصرافی به کسی گفته می‌شود که بنا به علل متعدد و به اختیار خود، مؤسسه آموزشی را ترک و یا تقاضای انصراف داریم از تحصیل می‌نماید.

ماده ۳۵- ترک تحصیل بدون کسب اجازه از دانشگاه محل تحصیل، انصراف از تحصیل محسوب می‌شود و دانشجوی منصرف از تحصیل، حق ادامه تحصیل ندارد.

ماده ۳۶- دانشجویی که بخواهد از تحصیل منصرف شود، باید درخواست انصراف خود را شخصاً به اداره آموزش دانشگاه تسلیم نماید، این دانشجو مجاز است فقط برای یک بار در فاصله یک ماه از تاریخ درخواست، تقاضای انصراف خود را پس بگیرد، پس از انقضای این مهلت، حکم انصراف از تحصیل وی صادر می‌شود و دانشجو پس از آن حق ادامه تحصیل در آن دوره را ندارد. (آیین‌نامه آموزشی، ۱۳۷۶: ۱۱)

ج- اخراج: دانشجوی اخراجی به کسی گفته می‌شود که به دلایل آموزشی یا انضباطی از ادامه تحصیل محروم می‌شود. در این تحقیق دانشجوی اخراجی به کسی گفته می‌شود که مطابق ماده ۲۷ و ۲۸ آیین‌نامه آموزشی دانشگاهها از ادامه تحصیل محروم شده باشد.

ماده ۲۷- در صورتی که میانگین نمرات دانشجو در دوره‌های کارشناسی پیوسته در سه نیمسال متوالی یا ۴ نیمسال متناوب کمتر از ۱۲ و میانگین کل او کمتر از ۱۰ باشد، دانشجو می‌تواند تا زمانی که میانگین هیچ‌یک از نیمسالهای تحصیلی بعدی او از ۱۰ کمتر نشود، به تحصیلات خود ادامه دهد ولی به‌جای مدرک مرسوم دانشگاهی بر اساس ضوابط مربوط، گواهینامه معادل در همان مقطع تحصیلی را دریافت می‌کند.

ماده ۲۸- دانشجویی که پس از مشروط شدن بیش از حد مقرر به لحاظ برخورداری از حداقل میانگین کل ۱۰، فرصت ادامه تحصیل پیدا می‌کند، در صورتی که میانگین نمراتش در یک نیمسال کمتر از ۱۰ شود از ادامه تحصیل محروم می‌شود. (آیین‌نامه آموزشی، ۱۳۶۹: ۱۴)

۱- ماده ۲۷ و ۲۸ در آیین‌نامه جدید مصوب سال ۱۳۷۶ نشریه شماره ۱۵۵ صفحه ۹ به شرح زیر اصلاح شده است: ۲۹- در صورتیکه میانگین نمرات دانشجو در دوره کارشناسی ارشد پیوسته در سه نیمسال متوالی و یا در ۴ نیمسال متناوب و دوره کاردانی و کارشناسی ناپیوسته در دو نیمسال تحصیلی، اعم از متوالی و متناوب کمتر از ۱۲ باشد، در هر مرحله‌ای که باشد از ادامه تحصیل محروم می‌شود.

۳- دانشجوی بومی: بر اساس تعریف ما به دانشجوی مقیم در بخش مرکزی شهرستانهای یزد، تفت، مهریز، اشکذر (صدوق) اطلاق می‌شود که حداکثر تا دانشگاه ۴۰ کیلومتر فاصله دارند و می‌توانند هر روز به محل اقامت خود برگردند این دانشجویان نیازی به امکانات خوابگاهی ندارند لذا افزایش تعداد بومی‌ها و کاهش غیربومی‌ها می‌تواند در تقلیل هزینه‌ها و کاهش مشکلات دانشگاه مؤثر باشد. علاوه بر آن باعث نظارت بیشتر والدین بر وضعیت تحصیلی فرزندان می‌گردد. (آموزش عالی استان یزد در افاق، ۱۴۰۰، ۱۳۷۶: ۳۸)

۴- سهمیه کنکور: هر داوطلب ورود به دانشگاه می‌تواند بر اساس شرایط خود در یکی از سهمیه‌های مناطق (۱ و ۲ و ۳) و یا سهمیه (شاهد، رزمندگان، ایثارگران و آزادگان) شرکت کند. سهمیه مناطق: شرکت‌کنندگان در آزمون سراسری بر اساس بخش محل اخذ مدرک تحصیلی سه سال آخر دوره متوسطه جزو یکی از سهمیه‌های مناطق ۱ یا ۲ یا ۳ محسوب می‌گردند. سهمیه رزمندگان، شاهد، ایثارگران و آزادگان: رزمندگانی که بر اساس ماده ۱ و تبصره‌های چهارگانه ماده مذکور در آیین‌نامه اجرایی قانون ایجاد تسهیلات برای ورود رزمندگان و جهادگران داوطلب بسیجی به دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی از تاریخ ۱۳۵۹/۶/۳۱ تا ۱۳۶۷/۶/۳۱ حداقل ۶ ماه متوالی به‌دوطلبانه در مناطق عملیاتی جبهه‌های نبرد حق علیه باطل حضور داشته‌اند، با دریافت فرم مخصوص استفاده از سهمیه رزمندگان از ستاد مشترک سپاه پاسداران انقلاب اسلامی یا وزارت جهاد سازندگی و ارسال آن به ضمیمه مدارک ثبت‌نام می‌توانند در این سهمیه شرکت نمایند. بر اساس اصطلاحیه قانون مزبور فرزندان شهدا، مفقودین و اسر و همسران آنان و فرزندان و همسران جانبازان با جانبازی ۵۰ درصد به بالا و فرزندان و همسران آزادگان (منحصراً آن دسته از همسران آزادگانی که قبل از اسارت در نکاح آزاده بوده‌اند) می‌توانند از این سهمیه بهره‌مند شوند. (دفترچه کنکور سراسری، شماره ۱، ۱۳۷۷، صص ۳-۵)

۵- عوامل آموزشی: منظور عواملی است که مربوط به پایه تحصیلی فرد یا مؤسسه آموزشی دانشجو است و به دو دسته تقسیم می‌شود:

- ۱- عوامل آموزشی مربوط به دانشجویان یا پایه تحصیلی که شامل معدل دیپلم، سابقه تجدیدی یا مردودی در دبیرستان، سهمیه کنکور و محل اخذ دیپلم (شهر- روستا) است.
- ۲- عوامل آموزشی مربوط به دانشگاه شامل سطح امکانات و تجهیزات آموزشی دانشگاه، سطح دانش و معلومات اساتید و روش تدریس و توانایی آنها در فهم مطالب درسی.

منابع و یادداشتها

- ۱- امین فر، مرتضی. علل و عوامل افت تحصیلی و چگونگی کاهش آن، فصلنامه تعلیم و تربیت، سال چهارم، شماره‌های ۱۳ و ۱۴، ۱۳۶۷.
- ۲- پیازه، ژان. روانشناسی و دانش آموزش و پرورش، ترجمه علی محمد کاردان، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۶۰.
- ۳- سازمان سنجش و آموزش کشور، دفترچه کنکور سراسری شماره ۱، ۱۳۷۷.
- ۴- وزات فرهنگ و آموزش عالی: آیین‌نامه آموزشی، نشریه شماره ۱۰۱، ۱۳۶۹.
- ۵- وزات فرهنگ و آموزش عالی: آیین‌نامه آموزشی، نشریه شماره ۱۵۵، ۱۳۷۶.